

آداب عبور از دنیا

تألیف

سید جلال بنی هاشمی لنگرودی

سرشناسه : بنی هاشمی لنگرودی، سید جلال
 عنوان و نام پدید آورنده : آداب عبور از دنیا/تالیف سید جلال بنی هاشمی.
 مشخصات نشر : تهران : راه نیکان ، ۱۳۹۲ .
 مشخصات ظاهری : ۱۴۲ ص
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۹۸-۷۲-۲
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 موضوع : مرگ
 موضوع : مرگ -- وقت
 موضوع : مرگ -- وقت - احادیث
 موضوع : تشییع و تدفین، مراسم - جنبه های مذهبی - اسلام
 موضوع : مردگان (فقه)
 رده بندی دکنکر : ۱۳۹۱ آ ۴ ۹۴ پ/۲۲/۲۲۲ BP
 رده بندی دیویی : ۲۹۷ / ۴۲
 شماره کتابشناسی ملی : ۲۷۷۹۱۹۹

نشر راه نیکان

بخش اعتقادات

آداب عبور از دنیا

تالیف : سید جلال بنی هاشمی لنگرودی

چاپ اول: ۱۳۹۲ شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۹۸-۷۲-۲ ISBN: 978-964-2998-72-2

شماره ثبت مجوز: ۱۱۶۳۴۵۲ قیمت: ۶۰۰۰ تومان

سخن ناشر

انسان که ممزوج از یک اصل و یک فرع است به بیان دقیق‌تر، اصل، «روح» و فرع، «بدن» آدمی است، روح که حقیقت اصلی انسان است، از عالم مجردات بوده و به عالم مادی مَبُوط کرده است؛ اما بدن خاکی از عالم طبیعت و ماده بوده و با حقیقت روح - که از عالم مجردات است - بیگانه می‌باشد. از آنجائی که انسان از ابتدای خلقش، روی زمین به سوی خداوند در حرکت است،^۱ بنابراین انسان به حُکم «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»^۲ که بازگشت فرع را تعریف می‌کند، یعنی در یک روز عمر «روح» بدن مادی را به وسیله موت ترک کرده تمام تعلقات را رها نموده از دنیا عبور می‌نماید. و لذا مرگ را تحویل گرفتن دانسته‌اند؛ یعنی وفات

۱- يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِهِ. یعنی ای انسان! حقا که تو به سوی پروردگار خود به سختی در تلاشی و او را ملاقات خواهی کرد. (سوره انشقاق: آیه ۶)

۲- سوره بقره: آیه ۱۵۶

می‌کند. به بیان دیگر، آنچه از این آیه و مشابه آن استفاده می‌شود، آن است که مرگ، تحویل گرفتن است؛ یعنی آدمی هنگام مرگ با تمام شخصیتش - که همان روح او است - در اختیار مأموران الهی قرار می‌گیرد و آنان انسان را دریافت می‌کنند. نتیجه، دو مهم عقیدتی است:

الف: مرگ همزاد زندگی است، یعنی جز خداوند که حی مطلق و حیات، اسم ذات الهی است، همه موجودات، حیات را با مرگ همراه دارند. هر چیزی که آفریده می‌شود و نام حی براو نهاده می‌شود، از زندگی بهره‌مند گردیده، در باطن و ملکوت این حیات و زندگی، مرگ آشیانه کرده است تا روزی از درون به بیرون، خودنمایی کند و حیات را پایانی بخشد.^۱ درواقع هر موجود زنده‌ای مرگ را در خود احساس می‌کند و مرگ، حاضر همیشگی او و زندگانی است؛ ولی متأسفانه جز قلیلی از موحدان، نسبت به حضور این حاضر همیشگی و همراه دایمی غفلت می‌ورزند. مگر آن که مرگ عزیزی یا آشنائی، آنان را بیدار و هوشیار سازد، اندکی در مسأله مرگ اندیشه و درنگ کند.

ب: این که مرگ از دیدگاه اسلام، نیستی و نابودی نیست بلکه انتقال از عالمی به عالم دیگر بوده و در حقیقت روز مرگ، هنگام بازگشت به خدا و سوق به سوی حضرت او است.^۲ در این صورت مرگ تحول از نقصان به خروج، توجه هر سافل به عالی و رجوع هر چیزی به اصل خودش است. براساس این تعریف، مرگ برای تمام موجودات - حتی ملائکه - رخ

۱- سوره قصص: ۸۸ + الرحمن: ۲۶ و ۲۷

۲- آیه ۲۶ و ۳۰ سوره قیامت دیده شود.

خواهد داد؛ چرا که همه موجودات نشانه‌های خداوند متعال بوده و همه آنها براساس عمومیت و کلیات اصل بازگشت به سوی خدا، در حال سیر و حرکت به سوی او هستند «كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ»^۱ «هر نفسی چشنده مرگ است، آن‌گاه به سوی ما بازگردانیده خواهد شد.» پس مرگ سرآغاز صعود و عروج روح است، نه انهدام، نابودی و نیستی. اهل معرفت در کنار مرگ طبیعی به مرگ ارادی اشاره کرده، آن را در شأن انسان دانسته‌اند که شوق وصال، دامن جاننش را می‌گیرد، در پی آن است قبل از این که در خاک شود منزل او عروج روح به باطن و بواطن عالم برتر را در همین دنیا درک کند. و این مخصوص کسانی است که از افکار پلید رهیده شده‌اند؛ در واقع خود را از هرچه غیر حضرت او است نجات داده‌اند، از خالق به مخلوق رها نموده؛ فانی وجه حضرت حق گشته‌اند، اینان همان کسانی هستند که معنی «تم بمیر ای خواجه قبل از مُردنت» شده‌اند. به عشق لقای وجه کریم حضرت حق از برزخ و برزخ‌ها عبور کرده و همه‌ی حجاب‌ها را کنار زده‌اند، به عز قدس رسیده، فانی در حق شده‌اند. «بن از حق رستگان به حق پیوستگان به»^۲ آنچه اندر وهم ناید» نایل آمده، مراتب و مراحل را برای عامه مردم با مرگ طبیعی پیش می‌آید، برای^۱ ایشان قبل از مرگ طبیعی صورت می‌گیرد.

علی‌امیرالمؤمنین علیه السلام انسان‌ها را مسافرانی می‌دانند.^۲ پس مرگ زندگی دنیایی است که برجیده می‌شود و بارسیدن آن همه آرزوها و

۱- سوره آل عمران : ۱۸۵ + انبیاء: آیه ۳۵ + عنکبوت: آیه ۵۷

۲- نهج البلاغه، کلمات قصار: شماره ۱۲۲

آمال بشری برباد می‌رود.^۱ به همین اعتبار معصومین علیهم‌السلام سفارش‌ها نموده، فرموده‌اند: برای این سفر حتمی و محل زندگی آینده، خویش را باید آماده کرد، و سائل مورد نیاز را تهیه نموده و لذا دیده شده آنان که در این اندیشه زیسته‌اند، با توجه به آداب و رسوماتی در شرع انور به آن اشاره شده است سفارشاتى نموده، حتى كفن و تمام وسائل مستحبی را برای آغاز چنین سفری حتمی فراهم کرده‌اند. و در انجام آداب احتضار، تشیع، تدفین سفارشاتى اكید نموده‌اند.

حضرت حجة الاسلام والمسلمین بنی‌هاشمی لنگرودی مؤلف بزرگوار در این رساله توجه می‌دهد مرگ مقدمه زندگی دیگری است که باید عبور از دنیای خاکی و تعلقات آن طبق دستورات خاصی باشد که رساله حاضر به آن پرداخته است.

به گیتی مزین جز به نیکی نفس قدم زن تو در راه نیکان و بس

مدیر

نشر راه نیکان

۱۱ فروردین ۱۳۹۱

فهرست

سخن ناشر	۵
پیش‌گفتار	۱۵
فصل اول - در حال جان‌دادن (احتضار)	۲۱
اولین عقبه برای مردن (احتضار)	۲۳
أما أحكام:	۲۷
آداب احتضار	۲۸
فواید و آثار تلقین به محتضر:	۳۱
دعاء و ذکر جهت تلقین به محتضر	۳۴
دعاء جهت تلقین میّت:	۳۵
دعای دیگر جهت تلقین محتضر	۳۶
دعای دیگر جهت تلقین محتضر	۳۹
آداب پس از لحظه جان‌دادن	۴۲

فصل دوم - تغسیل میت	۴۳
احکام غسل دادن	۴۵
مستحبات در تغسیل:	۴۷
مکروهات تغسیل	۵۰
آداب غسل دادن:	۵۱

فصل سوم - تکفین میت	۵۵
احکام دفن کردن	۵۶
مستحبات تکفین میت	۵۷
مکروهات تکفین میت	۶۳
آداب و آثار و فواید کفن کردن	۶۴

فصل چهارم - میت را حنوط کردن	۷۳
احکام و آداب حنوط کردن:	۷۵
شرایط کافور برای حنوط کردن	۷۶

فصل پنجم - فی الجریدتین	۷۹
کیفیت گذاردن دو چوب، و ثواب گذاشتن آنها	۸۱
آداب و شرایط دو چوب	۸۳

فصل ششم - تشییع جنازه	۸۷
درباره تشییع میت	۸۹

۹۲	ثواب و فضیلت تشیع:
۹۵	آداب تشیع و شرایط آن:
۱۰۰	اعمال مکروه در تشیع

۱۰۳	فصل هفتم - نماز گزاردن بر میت
۱۰۵	احکام نماز خواندن و کیفیت نماز بر میت (مرد، زن)
۱۱۰	شرایط نماز میت
۱۱۰	شرایط مربوط به مکان برگزاری نماز میت
۱۱۱	شرایط مربوط به نماز گزار
۱۱۲	شرایط مربوط به گذاردن میت در موقع نماز
۱۱۳	آداب نماز گزاردن بر میت

۱۱۵	فصل هشتم - دفن جنازه میت
۱۱۷	احکام دفن کردن و
۱۱۷	اما احکام دفن
۱۱۸	مستحبات در موقع دفن کردن، قبل و بعد از دفن
۱۲۱	آداب و ادعیه موقع گذاردن جنازه در میان قبر
۱۲۴	دعای تلقین (مرد، زن)
۱۲۹	آداب و ثواب دفن کردن و شخص دفن کننده

۱۳۹	نکته‌ها - چندین نکته و چندین تذکر مهم به بازماندگان
-----	---

تقریظ آیت الله حاج شیخ ضیاء الدین نجفی دامت برکاته

بسم الله الرحمن الرحيم

اجمعین

معه آیت الله

الضیاء

الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و آله الطاهرات و الطیبین

الحمد لله رب العالمین . و بعد . جانیستغیبه عمده ادعایم فخر الانام

سلالة السالوات العظام . سید ارجمذ عونه علیه ^{بیست} حضرت

عجته الاسلام و السنین جانی آقاسی سید جلال الدین ^{جانی} بن

دامت برکاته ان فضل و جود و کلمه فقه و اضیاء از علماء

شرق مشرق صاحب قلم و بیان و دار استیلا لیاقت

یافته . و اضیاء کتاب شریف اواب عید از دنیا

مصلی احکام اموات را تالیف نموده اند . و حقیر

کتاب را ملاحظه نموده و بحد قابل استناده برای

عمام بیاید . خداوند مقال این فقیه را

از ایشان قبول فرماید و لایزال و کلمه اجدید

و بسم الله الرحمن الرحیم . ۱۳۰۲ / ۳ / ۲۲

الحق ضیاء الدین نجفی

تقریظ آیت الله حاج شیخ ضیاء الدین نجفی دامت برکاته

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد و آله الطاهرين و
لعنت الله على أعدائهم أجمعين الى يوم الدين
و بعد جناب مستطاب عمدة الاعلام فخر الانام سلالة السادات العظام استاد
ارجمند حوزة علميه حضرت مستطاب حجة الاسلام والمسلمين جناب
آقای سيد جلال الدين بنی هاشمی دامت برکاته از فضلاء حوزة علميه قم و
اخيراً از علمای محترم شرق تهران صاحب قلم و بيان و دارای تألیفات
می باشد. و اخيراً کتاب شریف آداب عبور از دنیا شامل احکام اموات را
تألیف نموده اند. و حقیر کتاب را ملاحظه نموده و به حق قابل استفاده
برای عموم می باشد خداوند متعال این خدمت را از ایشان قبول فرماید. و
لِلَّهِ دَرَّةٌ وَ عَلَيْهِ أَجْرُهُ.

والسلام على عباد الله الصالحين

۹۲/۴/۳۱

الاحقر ضیاء الدین نجفی

پیش‌گفتار

الحمد لله الذى خلق الموت و الحياة لیبلوکم أیکم أحسن عملاً.
والحمد لله الذى خلقکم ثم یوفّاکم و منکم من یردّ إلى أرذل العُمر
لکی لا یعلم بعد علمٍ شیئاً إِنْ الله علیهم قَدِیرٌ و الحمد لله الذى یحیی و یمیت
و الیه ترجعون

ثمّ الصلوة و السلام علی سید الکائنات و أشرف السّفراء المکرّمین
حبیب إله العالمین أبی القاسم محمّد صلی الله علیه و آله و سلّم و علی آله
الطّیین الطّاهرین سیّما بقیة الله فی الأرضین روحی و أرواح العالمین له
اللقضاء و اللّعن الدّائم علی أعدائهم من الأولین و الآخرین الی یوم الدّین.

خبرآوندگان گرامی

می‌دانیم انسانی که بناست به این دنیای مادی که در آن زندگی می‌کنیم
پا نهد و در آن چند صباحی را زیست کند، برای آمدنش مقدمات و
تمهیداتی را از جهت سلامت و از حیث نقص عضو و غیره، و حتی قبل از

انتقالش به رحم مادر و بعد از استقرار در آن را نیز پیش‌بینی می‌کند و برای این مقدمات اهمیت بسیار زیادی قائل می‌شود و باید هم چنین باشد. بدون تردید لازم است به همین مقدار و یا حتی بیشتر از آن به فکر رفتن و منتقل شدن از این دنیا به یک سرای دیگر که بس بزرگتر از این دنیای کربی است، بلکه از حدّ تصوّر ما بیرون است، باشیم و برای آن اهمیتی فوق‌العاده در نظر بگیریم.

براین اساس به طور اختصار آیات و روایاتی راجع به کم‌اهمیت شمردن این عالم که آن را دار عبور خوانده‌اند، و اهمیت دادن به آن عالم که دارالقرارش نامیده‌اند، تیمناً و تذکراً برای شما خوانندگان محترم می‌آوریم:

۱- ... قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَىٰ وَ لَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا^۱

یعنی [پیامبر به این کسانی که فرمان جهاد را نمی‌خواهند بپذیرند] بگو سرمایه زندگی دنیا ناچیز است. و سرای آخرت برای کسی که پرهیزکار باشد، بهتر است و کوچک‌ترین ستمی به شما نخواهد شد.

۲- يَا قَوْمِ إِنَّمَا هِذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ^۲

یعنی: ای قوم من، این زندگی دنیا متاع زودگذری است و آخرت، سرای همیشگی است.

۳- وَ مَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ لَلْآخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ^۳

یعنی: و زندگی دنیا چیزی جز بازی و سرگرمی نیست و سرای آخرت

برای آنها که پرهیزکارند بهتر است؛ آیا نمی‌اندیشید؟

۴- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ.^۱

یعنی: ای کسانی که ایمان آورده‌اید... آیا به زندگی دنیا به جای آخرت راضی شده‌اید، با اینکه متاع زندگی دنیا در برابر آخرت چیز کمی بیش نیست.

۵- الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ.^۲

یعنی: همان‌ها که زندگی دنیا را بر آخرت ترجیح می‌دهند و [مردم را] از راه خدا باز می‌دارند و می‌خواهند از راه حق منحرف سازند؛ آنها در گمراهی دوری هستند.

۶- أَلَمْ أَلْهَمْ لَهُمُ ابْنَهُ الْبَشَرِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا.^۳

یعنی: مال و فرزندان زینت حیات دنیا هستند و باقیات صالحات [ارزش‌های پایدار و شایسته] ثوابش نزد پروردگارت بهتر و امیدبخش‌تر است.

۷-...أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ... لَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ.^۴

یعنی: ...آیا مخالفان دعوت تو، سیر در زمین نکردند تا ببینند عاقبت

۲- سوره ابراهیم: آیه ۳

۴- سوره یوسف: آیه ۱۰۹

۱- سوره توبه: آیه ۳۸

۳- سوره کهف: آیه ۴۶

کسانی که پیش از آنها بودند چه شد؟ و سرای آخرت برای پرهیزکاران بهتر است، آیا فکر نمی‌کنید؟

آیاتی که وارد شده و آیات بسیار دیگری که در قرآن وجود دارد، ما را از علاقه‌مندی و وابستگی به دنیا برحذر داشته و نسبت به زندگی در آخرت ترغیب نموده، لذا بر مؤمنین است که زندگی دنیا را اصل قرار نداده، بلکه آن را پلی برای زندگی عالم آخرت بدانند. و نسبت به فراهم ساختن ساز و برگ زندگی جاودان تلاش بسیار زیادی کرده، زیرا عاقبت و سرانجام آن به سود پرهیزکاران است.

أما روایات:

۱- قال علی علیه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا الدُّنْيَا دَارٌ مُّجَازٍ وَ الْآخِرَةُ دَارٌ قَرَارٍ. فَخُذُوا مِنْ مَمَرِكُمْ لِمَقَرِّكُمْ.^۱

یعنی: ای مردم، دنیا تنها سرای عبور است و آخرت خانه جاودانه، حال که چنین است از این گذرگاه خود برای محل استقرار خویش [در آخرت] توشه بگیرید.

۲- قال علی علیه السلام: تَجَهَّزُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ فَقَدْ نُودِيَ نَبِيَّكُمْ بِالرَّحِيلِ، وَ أَقْبَلُوا الْعُرْجَةَ عَلَى الدُّنْيَا وَ انْقَلَبُوا بِصَالِحِ مَا يَحْضُرُكُمْ مِنَ الزَّادِ فَإِنَّ أَسَامَكُمْ عَقَبَةً كَوُوداً، وَ مَنَازِلَ مَخُوفَةً مَهُولَةً، لَا بُدَّ مِنَ الْقَوُودِ عَلَيْهَا، وَ الْوُقُوفِ عِنْدَهَا.^۲

یعنی: خداوند شما را رحمت کند آماده کوچ [از این جهان] شوید، چرا که ندای رحیل در میان شما داده شده است، علاقه و تکیه خود را

بر دنیا کم کنید و با تهیه زاد و توشه از اعمال صالحی که در قدرت دارید [به سوی آخرت] بازگردید، زیرا اگر دهنه‌ای سخت و منزل‌گاه‌های مخوف و هولناکی در پیش دارید که باید در آنها وارد شوید و نزد هریک توقف کنید.

۳. قال الإمام الحسن المجتبی علیه السلام: **وَأَعْمَلْ لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ كَأَنَّكَ تَمُوتُ غَدًا**.^۱

یعنی: برای دنیای خود کار کن، به مانند اینکه تو می‌خواهی همیشه در این دنیا بوده باشی [این اندیشه باعث می‌شود که نسبت به کار دنیا شتاب و عجله نکنی] و انجام بده برای آخرت خویش به مانند اینکه تا فردا بیشتر زنده نیستی [در این فکر باش که عمر تو فردا تمام می‌شود و خواهی مُرد]. به هر حال روایات بسیار فراوانی در این مورد وجود دارد که به همین مقدار بسنده می‌کنیم.

خوانندگان گرامی:

این نوشتار در راستای آن نیست که بحث کند، انسان چگونه زندگی کند، چه باید انجام دهد تا برای کوچ کردن به عالم آخرت آمادگی کاملی داشته باشد؛ زیرا که مجال دیگری را می‌طلبد. البته بزرگان و دانشمندان بسیاری در این زمینه کتاب‌هایی را تألیف کرده‌اند.

آنچه که بنده را ترغیب به تنظیم این رساله کرد، تقاضای بعضی از مؤمنین و دوستان بود برای تجهیز اموات؛ و امیدوارم این کار مورد

رضای خداوند متعال بوده باشد.

این حقیر تا به حال کتاب یا رساله‌ای در باب احکام تجهیز میت که حاوی مسائل و ظایف شخص در حال احتضار، و وظایف اطرافیان بعد از ارتحال فرد، و چگونگی تجهیز و تکفین و تدفین و لوازمات و اقدامات لازم، به صورت دسته‌بندی شده، ندیده‌ام، لذا بدین خاطر سعی و تلاشی مضاعف در جمع‌آوری مطالب یاد شده نموده که البته احکام آن به استناد «عروة الوثقی» و فتوای مرحوم حضرت آیت‌الله العظمی امام خمینی است که شما خواننده گرامی در صفحات پیش رو مشاهده می‌نمایید. امیدوارم که ره‌نوشه‌ای برای آخرتم باشد.

و جای بسی خرسندی است که عزیزان خواننده و مؤمنین با مطالعه این رساله، آشناتر به وظایف خود شوند و من هم توانسته باشم دَین خود را به آن عزیز سفرکرده ادا کرده باشم! و تقاضا مندم در صورتی که نقایصی و یا أحياناً مطلبی لازم بوده که افزوده شود، یاد آروی فرمایید که موجب امتنان خواهد شد. این اثر را در هشت فصل به نام هشتمین امام معصوم، حضرت علی بن موسی الرضا - علیه آلاف التحية والثناء - به رشته تحریر درآورده، امیدوارم که مورد عنایت آن امام بزرگوار علیه السلام قرار گیرد.

بارالها! از تو استمداد و یاری می‌طلبم، و مرا کمک کن تا بتوانم اندکی از وظیفه خود را به اسلام آداء کرده، و با مدد تو، مطالب مکتوبه در این رساله، برای خود و دیگران مفید فایده قرار گیرد.

آمین یا رب العالمین

سید جلال بنی‌هاشمی لنگرودی

رمضان المبارک سنه ۱۴۲۲ هـ.ق